

La «Revista de Gerona» i la Girona de la Revista

per Enric Mirambell i Belloc

Qualsevol dels homes que, ara fa cent anys, iniciaren la publicació de la **Revista de Gerona**, hauria començat la seva disertació amb la fórmula «Excms. i Il·lustríssims Senyors; senyores i senyors». Avui potser trobem més adient substituir-la per la de «Benvolguts amics». Amb una o amb l'altre, tan se val, vagi el major respecte i la més àmplia i fonda cordialitat envers els qui heu vingut a participar a aquesta sessió d'homenatge a la **Revista de Gerona**.

Des de que per primera vegada vaig tenir a les mans els volums de la **Revista**, en l'època ja una mica llunyana, dels meus estudis de batxillerat, no ha deixat d'alligómar-me sobre tota mena de temes tocants a la ciutat i a les seves comarques.

Es per això que, quan l'amic Joan Tarrés, trameté l'encàrrec de la Diputació, de participar en aquest acte, vaig acceptar amb un gran goig, goig que queda una mica sombrejat pel reconeixement de les limitacions que m'impedeixen tractar el tema com es mereix.

No espereu de mi una conferència magistral, ni una lliçó brillant. Trobareu sí en aquest estudi tot l'esforç i tot l'entusiasme per a presentar l'obra de la **Revista** i la transcendència que ha tingut per la història cultural de Girona.

* * *

Fa cent anys la vida a Girona era molt més tranquil·la que avui, i permetia en les llargues vesprades, especialment de la tardor i de l'hivern, la reunió de tertulies, que es localitzaven en algunes botigues. Tertulies que tenien un caire molt divers, segons el tipus de la botiga, del botiguer i dels concurrents. Els temes eren variats: política, religió, vida ciutadana, aconeximents d'actualitat, o simple xafarderia.

Era una manera de matar el temps en una època en que el temps no es valorava, i de cultivar la vida social per part de les classes mitjanes de menestrals, comerciants i fins i tot professionals amb titulació universitària. A la Girona dels anys setanta del segle passat destaca una d'aquestes tertulies, pel seu nivell, per la categoria dels contertulis, i sobretot per l'altura dels temes que si tractaven i pels fruits que va donar. Ens referim a l'anomenada «cova de can Vinyas» del carrer d'Abeuradors.

Coneixem detalls d'aquesta tertúlia per l'obra d'en Joan Vinyas i Comas, titulada «Memories d'un gironí». El Sr. Vinyas escrigué fa quasi mig segle les seves Memòries, i en elles explica els records de la Girona de la seva infantesa, i d'una manera especial de la tertúlia que cada vespre es reunia a saca seva.

Al menjador de can Vinyas, situat darrera de la botiga del carrer d'Abeuradors, cantonada amb Ferreries Velles, es reunien diàriament un grup d'homes de diverses professions, amb una

inquietud comuna: la seva afició a les Lletres, precisament en el moment àlgid de la nostra Renaixença. Inclinatoria literària que es diversificà cap al cultiu de la Història, l'Arqueologia, l'Art o la Filologia.

De la tertúlia en nasqué l'Associació Literària, que el 1872 inicià la celebració d'un Certàmen, anyal, amb la festa de proclamació de premis el dia de Tots Sants. Certàmen que era una imitació dels Jocs Florals de Barcelona i un precedent dels Jocs Florals de Girona.

Però la inquietud intel·lectual d'aquells homes no quedava satisfeta amb aquesta activitat anyal i volgueren emprendre una tasca més constant, una activitat més continuada.

Aquesta inquietud la podia satisfer la publicació d'una Revista mensual. I així nasqué la idea i la realització de la **Revista de Gerona**, amb el subtítol de «Literatura Ciencias y Artes».

La **Revista** publicà el primer número al setembre de 1876; ara s'acava d'acomplir el primer centenari, d'aquest fet trascendental per la història cultural de Girona.

La redacció de la **Revista** continuà reunint-se a la «cova de can Vinyas». El seu primer director fou l'il·lustre advocat Manel Viñas Graugés, qui poc abans havia ocupat el càrrec de Rector de l'Universitat Lliure de Girona. Home de gran cultura jurídica i d'amplies relacions socials, el qual mantingué una freqüent correspondència amb la reina Isabel II. Però qui de fet exercia les funcions directives, i més endavant les exercí també nominalment fou l'Enric Claudi Girbal. Girbal es la figura que més clarament sintetitza la generació de la **Revista**. No era tant docte com Viñas i Graugés, ni ens deixà obres magistrals com en Botet i Sisó o com el Dr. Ametller; però la seva activitat es constant i assoleix una amplitud total, que inclou tot lo que es refereixi a l'estudi i la dedicació a les coses de Girona. Cronista Oficial de la Ciutat, «Inspector de Antigüedades», periodista molt actiu, Arxiver de la Diputació. La seva obra escrita es d'una extraordinària fecunditat. Investigà sobre tots els períodes de la nostra història, dedican molta atenció a aspectes poc tractats en aquell temps, com són la història de les institucions i la història de la cultura.

En Girbal té un paper destacat en la Renaixença catalana, havent cultivat intensament la poesia en la nostra llengua.

Però lo que avui ens interessa destacar d'en Girbal es que fou l'ànima de la **Revista**. Primerament com a redactor en cap, tot seguit com a director i, en els últims anys, com a únic suport de la publicació. No faltà la seva col·laboració en cap dels números. Quan ell es posà malalt la **Revista** s'en ressentí, i sortia amb retard. Quan es morí en Girbal la **Revista** deixà de publicar-se.

Els tertulians de can Vinyas i primers redactors de la **Revista** eren un grup d'unes deu persones. A més dels ja esmentats Viñas Graugés i Girbal, en formaven part el Dr. Ametller, el Dr. Pascual i Prats, en Botet i Sisó, l'Emili Grahit, que fou alcalde de la ciutat, i destacà com a historiador de la Guerra de la Independència; l'insigne dibuixant Alfons Gelabert, en Narcís Vinyas i Serra, propietari de la botiga, i publicista, i el seu germà Francesc, metge i poeta.

A més hi col·laboraren altres gironins i persones relacionades amb la ciutat, com el Secretari i Arxiver de l'Ajuntament, Julián de Chía, l'acadèmic pare Fita, natural d'Arenys de Mar; l'historiador blanenc Cortils i Vieta, el científic banyolí Pere Alsius, els poetes Josep Franquet, Pere de Palol, Riera i Bertran, l'historiador de Palamós Narcís Pagés, l'arqueòleg i numismàtic Pujol i Camps, l'Artur Vinardell i una llarga llista d'homes de lletres que amb menys assiduitat aportaren els seus treballs. Trobem també en les pàgines de la **Revista** primeres publicacions de figures senyeres de la literatura catalana, com Mossèn Cinto Verdaguier, el canonge Col·lell, Angel Guimerà. I també de la castellana, com Zorrilla, Becquer, Avellaneda, Echegaray.

La temàtica ofereix un punt central: Girona i les seves comarques. Al voltant d'aquest centre d'interès hi gira la major part de la producció dels redactors de la **Revista**.

Un lloc important ocupa l'investigació històrica, basada en l'estudi de documents inèdits. Es tractaren totes les èpoques; però amb molta intensitat lo referent a l'actuació de Girona a la Guerra de la Independència. Tinguem en compte que eren uns fets pròxims, que havien marcat fortament la seva imprompta en la ciutat i en els seus habitants; i que havien donat renom a Girona, encara que no cap recompensa material al sacrifici que havia realitzat.

L'Arqueologia té també un lloc important a la **Revista**. Recordem que coincideix amb el moment en que s'està despertant l'apreci pels estils medievals fins poc temps abans menyspreats i rebutjats. Es el moment de la reconstrucció de Santa Maria de Ripoll, de la troballa del mosaic de Bell-lloc. Neix com a Ciència la Prehistòria, i s'inicien les excavacions d'Empúries i de Serinyà.

Més reduïda es l'aportació a les Ciències experimentals; però no deixen de tenir interès els treballs geològics d'en Pere Alsius, les investigacions sobre la plaga de la Filoxera que destruïa les vinyes de l'Empordà. Estudis meteorològics. Breus pinzellades de ciències físiques, químiques i biològiques. Estadística i demografia...

L'aspecte tocat amb més amplitud després de l'històric i l'arqueològic, és el literari. Hi trobem col·laboracions literàries en prosa i en vers, de diversos gèneres. Es notoriament abundosa l'aportació en poesia catalana. En la **Re-**

vista es manifesta ben palesament el despertar literari de la nostra llengua.

Una secció interessant es la de notícies. Cada número de la **Revista** es tancava amb una o varies pàgines amb les novetats culturals ocorregudes a Girona o comarques durant el mes corresponent. Aquestes notícies integren un conjunt que reflexa l'activitat cultural gironina: obres realitzades, troballes arqueològiques, publicacions, actuació personal d'artistes o literats; estrena d'obres dramàtiques o musicals; exposicions, progressos científics i les seves aplicacions.

El que vulguí conèixer la vida cultural gironina d'aquells anys, en el més ampli sentit tindrà ocasió de fer-ho llegint-se aquesta interessant secció de la **Revista**.

Materialment la **Revista** oferia una presentació més aviat modesta. El seu tamany era el de quart prolongat, cada número tenia unes 30 planes. Gairebé no hi ha gravats ni fotografies. Però en canvi hi podem observar una gran pulcritud en la composició i una senzilla bellesa en orles i demés ornaments tipogràfics. Es compongué i es tirà sempre a l'impremta de l'Hospici. Situada en aquest mateix edifici, exactament sota la sala en que ara ens trobem. Aquesta impremta, sense gaires pretensions, era un model de taller de formació professional. D'ella en sortiren una bona part dels oficials de les imprentes gironines. Les seves produccions eren acurades i pulcres, encara que mancades de presentació fastuosa.

LA GIRONA DE LA REVISTA

Veurem ara l'ambient ciutadà en què es desenvolupà la **Revista de Gerona**. Al referir-nos a la Girona de la **Revista**, distingirem entre la ciutat dels anys en què la **Revista** es publicava, i lo que podríem anomenar l'herència de la **Revista** i de la seva generació.

Girona fa cent anys era una ciutat petita. Per mi això és sustancial a la nostra ciutat; quan Girona deixi d'ésser una ciutat petita ja no serà Girona, serà una altra cosa, potser millor, no voldria pas discutir-ho, però no serà Girona. Per això sempre que he sentit a dir que hem de fer la «Gran Gerona» m'he espantat; i en molts casos els fets han vingut a demostrar que aquesta por no era pas injustificada.

El recinte urbà estava encara encerclat per les muralles. Això li donava un caràcter molt peculiar. D'aquelles muralles encara en conservem tota la part que mira a les muntanyes de Montjuïc i les Pedreres. En arribar a les vores de l'Onyar, pel carrer del Carme, la muralla seguia el curs del riu aigües avall, fins al pont de pedra. A l'altre costat del riu des del pont de pedra, la fortificació s'extenia fins a prop del lloc que avui ocupa la plaça del mercat, seguint després tota l'actual Gran Via de Jaume I, fins

tornar a trobar el riu a les proximitats de l'actual edifici de Correus. Aquesta muralla del pla, quedava reforçada per uns baluards que en sobresortien.

A la ciutat s'hi entrava pels portals, que encara a aquella època es tancaven cada nit, i sempre que es produís una situació de perill.

Materialment la ciutat quedava configurada en dues parts ben diferenciades. A la dreta del riu la part antiga, amb tota la seva riquesa arqueològica, amb moltes cases senyoriales. Alguns carrers que ara tenen escassa vitalitat estaven en plena activitat. Pràcticament tota la vida oficial i administrativa es desenrotllava a la dreta de l'Onyar.

En aquesta mateixa part hi havia també carrers comercials com la Rambla i l'Argenteria, i carrers d'artesans com les Ballesteries i les Ferreries Velles.

El pont de pedra, estrenat feia uns vint anys, era la principal via d'unió entre les dues Girones. Desembocava al carrer nou, carrer obert a mitjans del segle, i que oficialment ha portat noms d'acord amb les diverses situacions polítiques; però que els gironins encara avui el coneixem pel seu nom vulgar.

La Girona de l'esquerra de l'Onyar tenia un caire ben diferent de la de l'altra banda del riu. Dintre el seu recinte emmurallat s'hi practicava encara l'agricultura, abundant-hi les hortes (el nom d'un carrer encara avui n'és testimoni). Així i l'existència d'un bon nombre d'obradors i de forns de terrissa, situats al carrer dels plats, prop de l'hospital, originà el nom de barri dels terrissers, que algú anomenava amb paraula més despectiva, en consonant amb dit nom.

A més s'havien muntat algunes indústries, que anàren prenguent un bon increment, desenvolupament en el mateix cor de la ciutat unes activitats que ara exigeixen una ubicació en zones perifèriques i allunyades del nucli urbà.

L'Hospici i l'Hospital eren els edificis més importants d'aquest barri, entre ells, i la muralla i unes cases que fa pocs anys hem vist desaparèixer, quedava la plaça de l'hospital, en incipient estat d'urbanització.

El desaparegut convent de Sant Agustí havia deixat lloc per a una gran plaça, quin projecte d'urbanització encara avui esperem que s'acabi de realitzar.

Fora de la ciutat emmurallada anaven prenguent increment els barris del Carme, la Rutlla, Pedret i el Pla de Girona, habitats per obrers i agricultors.

Aquesta Girona tenia una població d'uns quinze mil habitants. Les classes socials hi eren molt marcades; però la relació entre els components d'unes i altres era, en general, planera, sense violències ni tibantors.

La capitalitat de la província donava a la ciutat un marcat caràcter que bé la distingia

d'altres poblacions demogràficament semblants o superiors.

Tan com la capitalitat política i administrativa la caracteritzava la capitalitat religiosa. Al voltant del bisbe i de la catedral s'aplegava una clerecia nombrosa i amb molta influència a la vida ciutadana.

Tres aconteixements històrics del segle XIX marquen una forta imprompta a la vida gironina: els setges, la desamortització i les lluites polítiques, tan per lo que fa a les guerres carlines, com a la revolució del 68, com a les diverses manifestacions de la pluralitat ideològica.

La guerra napoleònica estava encara molt present en el record dels gironins, vivien encara alguns veterans de la guerra i qui més qui menys era descendent directe i pròxim d'algun protagonista dels fets de 1808 i 1809. I les senyals que els setges havien deixat en l'aspecte físic de la ciutat no s'havien pas esborrat del tot.

La Girona de la **Revista** dedica als setges estudis històrics i poesies heroiques; aixeca monuments als defensors de la ciutat, celebra funerals i altres actes commemoratius. I també reivindica inutilment l'acompliment de les promeses que l'estat espanyol havia fet a la ciutat.

La desamortització eclesiàstica del 1835 va tenir una considerable influència en la vida gironina dels anys que següen, i també en la configuració material de la ciutat.

Abans del 1835 eren nou les ordes religioses masculines establertes a Girona. En els últims temps havien perdut gran part de la vitalitat que els havia caracteritzat en èpoques anteriors; però exercien encara un important paper en la vida ciutadana.

Com a conseqüència de la desamortització en l'època que estem estudiant, el monestir de Sant Pere de Galligans estava en part en mans de particulars per venda realitzada per l'estat; la mateixa sort havia tingut la petita església romànica de Sant Nicolau. L'església de Sant Pere continuava dedicada al culte, com a sufragània de la parròquia de Sant Feliu, i al claustre hi quedava instal·lat el Museu d'Antiguitats.

Els convents de dominics, mínims de Sant Francesc de Paula i mercedaris, compresos els respectius claustres, eren dependències militars.

El de Sant Agustí havia sigut enderrocat i en l'espai que ocupava s'hi disposà la plaça, que després s'anomenà de la Independència. Al mig de la plaça s'hi col·locà el monument a Alvarez de Castro i als defensors de la ciutat del 1808-1809.

També havia sigut enderrocat el convent de Sant Francesc d'Assís, amb la seva gran església d'estil gòtic. El solar serví per obrir el Car-

rer Nou, eixamplar la plaça de Sant Francesc i construir cases i fàbriques.

El convent dels carmelites calçats serví per oficines i dependències del Govern Civil i de la Diputació, i la seva església es destinà als serveis parroquials de la Catedral.

El convent de carmelites descalços encabia els serveis de Hisenda, Aduanes i oficines militars de reclutament.

Per fi, el de capuchins havia sigut destinat a l'Institut d'ensenyament mitjà.

Fins fa ben pocs anys encara tots els serveis públics esmentats tenien la seva seu en dits convents, i encara avui en queden al Carme, Sant Domènec i Sant Pere de Galligans.

Aquest aprofitament d'uns edificis que havien sigut construïts per una finalitat ben diferent d'aquella a que es dedicaren, no contribuï massa a la comoditat i bon funcionament dels serveis que s'hi instal·laren.

Les guerres dels carlins, que tan afectaren al país, i d'una manera especial les nostres comarques de la muntanya, influïren també en la vida de la ciutat. Els efectes de la guerra es vivien; però una mica de lluny.

Tan les carlinades, com la revolució del 68 i la primera República, eren ja fets passats a l'època de la **Revista**, que s'escau en plena Restauració. Això no vol dir que les conseqüències de fets tan trascendents no estiguessin latents en l'ambient de l'època.

L'activitat política del país es reflectia en la vida gironina; però sense incidir en forma determinant.

Un exponent de la pluralitat ideològica el trobem en la premsa periòdica. Periòdics de diverses tendències polítiques es publicaven amb més o menys assiduitat. N'hi havia de tots colors, desde els republicans federals fins als més furiosament integristes, passant per diversos matissos de lliberals i conservadors.

Dos diaris mereixen especial atenció: La Lucha i Diario de Gerona. El primer es publicà desde l'any 1871 al 1910. Inclou, doncs tota l'època de la **Revista**. Arrivà a tenir impremta pròpia. Externament era de gran format. Ideològicament de tendència lliberal. Oferia una bona informació local, nacional i mundial, amb abundància d'articles de fons polític.

Al setembre de 1889 començà a publicar-se el Diario de Gerona, que més endavant es convertirà en Diari de Girona i sortirà fins al juliol de 1936.

Sens dubte el Diari de Girona es pot considerar com el més prestigiós dels diaris publicats a la nostra ciutat. Tingué impremta pròpia, primer a la baixada de Sant Feliu (on fins fa molt poc encara es podia llegir el rètol), i més tard a les Ballesteries. El fundà en Rafel Masó, i continuaren els seus fills que estigueren vinculats al Diari, tant pel que fa a la redacció com a l'impressió.

El Diari de Girona, tenia en els seus primers temps un format molt petit, més semblant al de les revistes que al dels diaris del nostre temps. La seva compaginació i impressió molt correcta, i el seu contingut equilibrat, plé del seny català. Ben informat i molt ponderat en l'exposició de la seva tendència ideològica.

Els anys de la **Revista** coincideixen amb un moment d'esclat científic, acompanyat de les consegüents implicacions tècniques. Les que més incideixen en la vida ciutadana són el telèfon, el tren i la llum elèctrica.

L'establiment del ferrocarril revolucionà les possibilitats de comunicació. La tartana, la diligència i les caminades de llargues jornades anaren deixant lloc al rapidíssim tren que corria a la vertiginosa i perillosíssima velocitat de 40 Km. per hora.

Aquesta facilitat de comunicació influí en les costums, alterà la demografia i renovà les possibilitats industrials i comercials.

A més d'això eixamplà l'àmbit ciutadà. La tendència de la ciutat a sortir del recinte fortificat s'intensificà i es convertí en realitat.

Si la carretera general podia atravesar la vella Girona per carrers com el de Ciutadans, Ballesteries, Calderers, al tren això no l'hi era possible. Però hi hagué els seus més i els seus menys amb l'ubicació de l'estació i dels seus serveis complementaris, necessitats d'amplis espais; i amb el traçat de la via.

Un punt important fou el pas de la via per la Devesa. En aquella ocasió la Devesa ja perillà seriosament, i no per la malaltia dels arbres, sinó pel, tantes vegades repetit criteri de que una millora convenient i necessària s'ha de portar a terme sense mirar si es destrueix quelcom molt estimat i també molt necessari per la vida de la ciutat.

S'havia projectat el traçat de la via tallant la Devesa en diagonal. Però sortí un defensor convençut i incansable del nostre parc ciutadà. Era uns anys abans de l'aparició de la **Revista**, però es tractava d'un dels homes de la **Revista**. Era l'Enric Claudi Girbal. Mogueu cels i terra i aconseguí que es rectificà el traçat de manera que no malmenés el meravellós parc gironí.

La llum elèctrica anà substituïnt a la de gas i a les teieres. I l'ambient ciutadà de les hores nocturnes s'anà transformant.

En lo tocant a la docència, Girona comptava, apart de les escoles primàries, que no hi eren pas massa nombroses, amb dos centres de reconegut prestigi: l'Institut i el Seminari.

El Seminari tenia una matrícula molt creixent. Ademés d'atendre a la formació dels joves que es sentien cridats al sacerdocí, admetia també estudiants d'ensenyament mitjà, que hi acudien, ja sigui per ser més mòdic el preu de l'ensenyament en aquell centre, o bé perquè les

seves famílies preferien posar l'educació en mans d'una institució de l'Església. Això feia que molts intel·lectuals de l'època haguessin sigut alumnes del Seminari.

L'Institut, instal·lat al carrer de la Força, a l'antic convent de capuchins, havia sigut creat el 1840. Tenia una matrícula més aviat escassa i no per falta de prestigi, sinó més aviat al contrari. Tinguem en compte que una bona part de la joventut no passava de l'ensenyament primari; i encara aquest no estava a l'abast de tothom. Que les dones estudiants eren casos excepcionals. Que les matrícules, a proporció eren molt més cares de lo que són avui.

En general els catedràtics de l'Institut eren homes d'una elevada formació intel·lectual, que no sempre anava acompanyada de l'aptitud pedagògica. Socialment eren molt considerats. Els alumnes si no sempre reconeixien la seva vàlua mentre eren estudiants, en gran part la reconeixien més tard.

Cridava l'atenció l'Observatori Meteorològic dotat de bon instrumental, servit per professor de Física amb l'ajuda d'algun alumne avantatjat.

Al mateix edifici hi havia la Biblioteca, primer per a us exclusiu del centre docent, i més tard amb el títol de Biblioteca Provincial, a disposició del públic en general.

La Biblioteca estava situada al primer pis; més tard, per exigències de l'instal·lació del laboratori de Física passà a la planta baixa, amb condicions menys favorables de les que tenia anteriorment.

En aquells anys la Biblioteca Provincial estava ben dotada. Per una part tenia els llibres de la desamortització que li havien estat atribuïts. Era un fons important en temes religiosos, literatura clàssica i història. Per altra part s'anaven adquirint obres modernes, especialment de ciència i de tècnica, necessàries per a completar la temàtica del fons monàstic.

La Biblioteca es veia molt concorreguda pels estudiants i professors tan de l'Institut com del Seminari, com també per intel·lectuals eclesiàstics o universitaris. No s'havia arribat encara al concepte de Biblioteca Popular.

Quan al 1902 desaparegué l'Associació Literària, el seu fons bibliogràfic fou dipositat a la Biblioteca on es guardà en un armari especial. També en Girbal havia deixat a la Biblioteca els seus llibres, entre els que destacava una col·lecció d'autors gironins. Encara avui podem veure en ells l'«Ex-libris» d'en Girbal.

La Universitat lliure de Girona, per pocs anys, no coincidí amb la **Revista**. El nostre Estudi General que havia remprés les tasques acadèmiques al 1869, després d'un segle i mig de la seva supressió, hagué de tancar novament les seves portes al 1874; dos anys abans de l'aparició de la **Revista**.

Alguns homes de la **Revista** havien participat en les activitats universitàries. El Dr. Viñas, primer director de la **Revista** havia sigut Rector de l'Estudi Universitari.

Amb l'expressió «**La Girona de la Revista**» no ens referim només a l'ambient ciutadà dels anys 1876 al 1895; que hem intentat descriure, sinó també a l'herència que va deixar.

L'últim número de la **Revista** es publicà el desembre del 1895, un mes més tard moria en Girbal. La major part dels homes que havien intervingut en la redacció havien anat desaparegut, uns havien mort, altres havien traslladat la seva residència. Fins al 1902 encara es celebrà el Certamen anyal de l'Associació Literària. Els últims anys la vida de l'Associació transcorregué trista i esllanguida; els seus millors elements havien desaparegut, el seu prestigi havia perdut nivell. La premsa del moment tractà amb duresa a la que havia sigut prestigiosa entitat ciutadana. L'últim any integraren el Jurat del Certamen un metge, un notari i un sacerdot. Un periodista apuntà la coincidència com un presagi de l'immediata defunció de l'entitat.

I ho encertà. El volum de les obres premiades al 1902 ja no es va publicar. Però es tingué el bon encert d'incloure en el volum del 1901, publicat amb retard, un índex de les obres premiades en els trenta Certamens celebrats entre 1872 i 1901. L'índex fou redactat per Joan Baptista Torroella, prenguent com a base el del Dr. Pascual i Prats dels anys 1872 a 1891.

Desapareixeren l'Associació i la **Revista** perquè l'equip que n'era responsable s'havia desmuntat; perquè els temps canvien i requereixen formes noves. El moment de la **Revista** havia passat. Però l'esperit que havia mogut a emprendre aquella tasca, no s'extinguí. El record de la **Revista** quedà com a símbol d'una realitat ciutadana que no es podia deixar perdre.

I així veurem com l'herència d'aquella obra es va manifestant d'una o altra manera; amb més o menys fortuna segons les condicions de cada moment i dels homes que en cada circumstància es disposa.

Dintre d'aquesta herència hem de considerar ja en el segle actual dos obres mestres d'en Botet i Sisó. El volum dedicat a Girona de la Geografia de Catalunya dirigida per Carreras Candí, i «Les monedes catalanes», obra monumental, d'un mèrit indiscutible, mèrit que queda demostrat pel fet que avui s'hagi publicat una edició facsímil d'aquesta obra.

També l'abundosa obra d'en Montsalvatje que baix el títol general, ben modest per cert, de «Notícies Històriques», inclou meritíssims treballs d'investigació sobre les comarques gironines, especialment sobre el Comtat de Besalú.

Montsalvatje utilitzà per les seves investigacions el fons documental procedent dels

monestirs suprimits per la Desamortització. Aquesta documentació es trobava a l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda, fins que al 1918 es traslladà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Aquest trasllat de documentació té un aspecte positiu que es el de passar una documentació històrica, d'un arxiu administratiu a un arxiu històric, assegurant millor la seva conservació. Però té també un aspecte negatiu: el privar a Girona d'un notable i valiosíssim fons documental que s'havia produït a les seves comarques.

En els anys que precediren a la nostra Guerra, destaquen tres personalitats ben significatives, que encara que no formessin un equip com el de la primitiva **Revista**, els unirà una afinitat d'ideals, una arrelada amistat i una certa coincidència temàtica en les seves publicacions. Ens referim a Carles Rahola, el Canonge Morera i Joaquim Pla Cargol. Realitzaren una intensa activitat a través de la Societat Econòmica de Amigos del País, l'Ateneu Gironí i la Comissió Provincial de Monuments. Un dels més destacats fruits que aconseguiren fou l'exclaustració i restauració dels Banys Arabs.

La producció històrica i literària de Carles Rahola, dedicada en gran part a temes gironins, es distingeix per la delicadesa i elegància del seu estil. El Dr. Morera, a més de les seves publicacions, té el mèrit d'haver realitzat un gran treball d'organització del Arxiu catedralici. El Sr. Pla Cargol realitzà una amplíssima obra de divulgació de tots els aspectes de la problemàtica gironina, i de defensa del patrimoni artístic de les nostres comarques.

Desaparegut tràgicament Carles Rahola, absent de Girona el Dr. Morera per ocupar alts càrrecs eclesiàstics, Pla Cargol quedà uns anys sol en la tasca de donar a conèixer les coses de Girona. Les seves obres sobre la història, l'arqueologia, la biografia, costums, tradicions s'anaren editant repetides vegades i han sigut font d'informació tan per als gironins, com pels que han vingut a viure entre nosaltres i han volgut identificar-se amb les coses de casa nostra.

Mentrestant una nova generació s'anava preparant. La que Vicens Vives anomenà la «segona generació de la **Revista de Girona**». Al 1946 iniciava la publicació dels **Anales del Instituto de Estudios Gerundenses** baix el patrocini de la Diputació Provincial i del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

En els Anals es veu ben clar i manifest l'intent de restaurar la **Revista**, amb nous mètodes i utilitzant els mitjans que els nous temps ofereien. En el primer volum es dedicava un homenatge a la **Revista**, en el pròleg del president Dr. Carreras Artau, i en la publicació del Index d'autors de la **Revista**, redactat pel Dr. Batlle i Prats.

Els Anals, que segueixen publicant-se, i esperem que continuïn per molts anys, mantenen

un alt nivell científic, que en res desmereix, sinó tot al contrari a la **Revista** que volen recordar.

Al 1955 la Diputació Provincial inicià la publicació d'una **Revista** i volgué que portés la capçalera de **Revista de Girona**. També aquesta vol ser un homenatge de la primitiva **Revista**, i n'és una prova, que la Diputació, al complir-se el centenari de la primitiva **Revista**, hagi pres la iniciativa de fer-ne una adequada celebració.

Tant els Anals com la **Revista** compten amb la col·laboració d'un bon nombre d'estudiosos, entre els de la segona generació de la **Revista de Girona** i les noves promocions que, plenes d'entusiasme, es van incorporant.

Seria imprudent i perillós esmentar noms dels que integren aquest notable elenc d'escriptors i d'investigadors, doncs fàcilment podríem incorrer en involuntari, però injust descuit. Per això ens limitarem a recordar d'entre ells a dos que ja no estan entre nosaltres. Santiago Sobrequés i Miquel Oliva. Tots dos desapareguts de forma ben imprevisible, quan encara es podia esperar molt de la seva tasca científica i de formació de noves promocions d'historiadors i d'arqueòlegs. Un i altre ens han deixat les seves obres i una bona sembra de vocacions per la historiografia gironina.

En el temps que va des del començament del nostre segle fins al 1936 s'editaren algunes publicacions periòdiques, que en certa manera, recordaven la **Revista**. El seu caràcter era més literari que científic. La duració de totes elles fou molt curta. El seu nivell literari era molt apreciable i algunes d'elles tenien una presentació tipogràfica molt acurada.

Als anys 1902 i 1903 sortia **Vida**, revista literària amb col·laboracions de prestigioses figures. Al 1907 es publicà **Lletres**, Al 1913 sortiren 24 números d'un setmanari titulat **Revista de Girona**, ben significatiu de lo que amb ell pretenia. Al 1914 el poeta Josep Tharrats editava **Cultura**. Al 1936 es publicaren 5 números de la revista mensual **Víctors**, d'una presentació acuradíssima, i amb un contingut integrat per treballs literaris i d'investigació, signats per joves universitaris, alguns dels quals serien amb el temps primeres figures de la vida intel·lectual del país.

També hem d'esmentar la revista musical **Scherzando** que del 1906 al 1935 dirigí el professor de música Tomàs Sobrequés, notable violoncel·lista i gran promotor d'activitats musicals.

L'esperit de la **Revista de Girona** continua viu entre nosaltres; per això al complir-se el centenari de l'aparició del primer número, s'ha preparat una commemoració que en fos digna. No un centenari ostentós i cridaner, sinó unes realitzacions d'acord amb el caràcter de la **Revista** i dels homes que la editaven.

La celebració del centenari es concretarà en tres obres: Tres números extraordinaris de l'actual **Revista**, el primer surt avui, en ells s'estudia d'una manera sistemàtica i pràcticament exhaustiva l'antiga **Revista** i el seu temps. Hi han aportat la seva col·laboració més de trenta estudiosos de Girona i comarques. Al mateix temps s'inicia una renovació en la configuració interna i externa de la **Revista**.

Una altra realització del centenari és el **Repertori d'Índex**, que també surt avui a la llum pública. Està integrat pels índex d'autors de l'antiga i la nova **Revista de Girona**, dels trenta volums dels **Certamen de la Asociación Literaria**, dels Anals dels Instituts d'Estudis Gironins i d'Estudis Empordanesos, i de la revista olotina **Pyrene**. Índex d'autors unificat, de les sis publicacions i Índex de matèries, unificat de les sis publicacions. S'ha fet amb il·lusió de que sigui una eina de treball pels investigadors i un monument a la Bibliografia gironina.

En tercer lloc, un propòsit, de ben possible realització, si es troba suficient col·laboració. Es tracta de la reedició dels 19 volums de la **Revista de Girona**, des del setembre de 1876 al desembre de 1895. Si la resposta en subscripcions es suficient, es posarà a l'abast de tothom una obra fonamental per la temàtica gironina, obra que avui només es pot trobar en contades biblioteques públiques i raríssimes de particulars.

Sense triomfalismes ni pompositats, sinó amb molta senzillesa i una gran sinceritat he de manifestar l'agraïment a la Diputació Provincial, que ha promogut i patrocinat aquest propòsit i aquestes realitzacions.

Del centenari en quedaran aquestes realitzats, i en quedarà també la voluntat de que no mori mai aquesta Girona de la **Revista**. Aquesta ciutat que no medeix la seva grandesa per les xifres de la Demografia; sinó pel nivell moral i intel·lectual dels seus habitants. No per l'extensió del seu territori, sinó per la qualitat i la bona conservació dels seus monuments. No per l'alçada dels seus edificis, sinó per la solidesa amb que han estat bastits. No per la pompositat de les seves proclamacions, sinó per la fermesa de les seves conviccions. No per la riquesa basada en l'especulació, sinó per la que es fruit del treball constant i responsable.

Aquesta ciutat que es el resultat de l'esforç continuat d'una cadena de generacions, que inicia l'home que al Puig d'en Roca ens deixà el testimoni de la més primitiva civilització, i que passa per tots els que ahir, avui o demà posen el cor, l'intel·ligència i els braços a la tasca comú de bastir una terra que agermani a tots els homes que l'habiten, en que el passat es respecti i ens alligoni, i en que el futur es miri amb una gran fe, amb una gran esperança i amb una gran il·lusió.